

Izvještaj

PLJEVALJSKI DIJALOG

Zajednica pokreće promjene

Sadržaj

UVOD	3
KAKO GRAĐANI I GRAĐANKE RAZUMIJU DRUŠTVENU KOHEZIJU	6
KAKO GRAĐANI I GRAĐANKE ZAMIŠLJAJU IDEALAN GRAD	8
IZAZOVI U OČUVANJU DRUŠTVENE KOHEZIJE U PLJEVLJIMA	11
PRIJEDLOZI GRAĐANA/KI ZA UNAPREĐENJE DRUŠTVENE KOHEZIJE	16
PANEL DISKUSIJA I DALJI KORACI	34
POVELJA UČESNIKA I UČESNICA O DRUŠTVENOJ KOHEZIJI	35

Uvod

Lokalni dijalog u Pljevljima 25. i 26. novembra 2024, pod nazivom **Zajednica pokreće promjene** poslužio je kao platforma za okupljanje različitih aktera kako bi se, kroz strukturirani dijalog, odgovorilo na ključne izazove zajednice i unaprijedila društvena kohezija. Koncept je osmišljen kao inspirativan i otvoren prostor, gdje su se kroz dijalog inicirale akcije za opšte dobro i budućnost po mjeri svih.

PLJEVALJSKI DIJALOG dio je zajedničkog programa Ujedinjenih nacija **Zajedno za opšte dobro**, koji realizuju UNDP, UNICEF i UNESCO, u saradnji sa Vladom Crne Gore, a finansira Fond Ujedinjenih nacija za izgradnju mira (PBF).

Program ima za cilj jačanje društvene kohezije kroz unapređenje povjerenja građanki i građana u institucije, kao i jačanje otpornosti zajednica na govor mržnje, rodno zasnovano nasilje, nasilje prema i među djecom i mladima. Projektne aktivnosti uključuju nekoliko važnih intervencija, koje će se realizovati i na lokalnom i na nacionalnom nivou. Pored Pljevalja, dijalozi su organizovani i u: Baru, Bijelom Polju, Ulcinju i Podgorici.

PLJEVALJSKI DIJALOG omogućio je učesnicima/cama da:

- Razmijene mišljenja i ideje o tome što žele da unaprijede u svom gradu/kakav grad žele;
- Zajedno sa svojim sugrađanima/kama i predstavnicima lokalne samouprave razgovaraju o ključnim izazovima u zajednici;
- Podijele viziju grada u kojem se promovišu zajedništvo, solidarnost, međusobno povjerenje, kao i povjerenje u institucije;

Kroz otvoreni dijalog, timski rad, inovativne aktivnosti i edukativne prezentacije, građani/ke su, zajedno sa predstavnicima lokalne samouprave, radili na osmišljavanju konkretnih preporuka koje će doprinijeti unapređenju društvene kohezije u Pljevljima.

Učesnici/ce lokalnog dijaloga imaju priliku da budu i dio **Laboratorije za inovacije u oblasti društvene kohezije**, gdje će predložene ideje biti dodatno razvijane, a realizacija nekih od njih podržana. Pilotiranje odabranih rješenja će biti i finansirano kroz ovaj zajednički program. Osim samih ideja za konkretna rješenja, u okviru dijaloga će biti kreirane i preporuke relevantnim institucijama, koje će biti razmatrane od strane lokalne samouprave, a kasnije i institucija na nacionalnom nivou – kroz nacionalni dijalog koji će biti organizovan u maju 2025.

Predviđeno je da lokalne samouprave budu podržane da preporuke proizašle sa dijaloga pretoče u lokalne akcione planove i Povelje za društvenu koheziju. Preporuke sa lokalnih dijaloga biće prenešene na nacionalni nivo kroz saradnju sa relevantnim institucijama, kako bi se i na tom nivou kreirali setovi konkretnih mjera za unapređenje društvene kohezije.

76

U **PLJEVALJSKOM DIJALOGU** učestvovali su građani i građanke različitih starosnih grupa, etničkih pripadnosti i profesionalnih iskustava.

Događaju su prisustvovali predstavnici/e Opštine Pljevlja, djeca, penzioneri/ke, predstavnici NVO, prosvjetni radnici/e, preduzetnici/e i ostali...

 žene muškarci

73%

27%

Kako građani/ke razumiju društvenu koheziju?

Društvena kohezija je ključni koncept za razumijevanje odnosa i zajedništva unutar zajednice. U okviru prve sesije, učesnici su imali priliku da se detaljnije upoznaju sa ovim pojmom i značajem za unapređenje društvenih odnosa. Predavanje o društvenoj koheziji je održala profesorica sa Fakulteta političkih nauka, Univerziteta Crne Gore, prof. Danijela Vuković Čalasan. Prezentacija je dostupna putem QR koda na posljednjoj stranici izvještaja.

Društvena kohezija predstavlja multidimenzionalan i kompleksan društveni koncept, koji se najjednostavnije može definisati kao način na koji članovi/ce jednog društva rade i žive zajedno. Postoje različite definicije društvene kohezije, ali sve obuhvataju sljedeće elemente: pozitivan odnos prema različitostima i povjerenje među ljudima, osjećaj pripadnosti zajednici, percepcija da je društvo pravedno prema svim članovima, želja i spremnost za učešće u javnom životu i doprinos razvoju društva.

Prema definiciji *Fondacije Bertelsman*, kohezivno društvo karakterišu:

- Stabilni društveni odnosi (mreža između pojedinaca i grupa unutar društva);
- Pozitivna povezanost između članova/ica i same zajednice (pozitivan odnos prema zajednici i identifikacija pojedinaca sa zajednicom i njenim institucijama);

Fokusiranost na opšte dobro (ponašanje i stavovi članova/ca društva koji pokazuju odgovornost za druge).

Nakon predavanja i grupnog rada, učesnici/ce su formirali zajedničke zaključke:

Poimanje kohezivnog društva temelji se na **povjerenju, osjećaju pripadnosti i međusobnoj povezanosti** unutar zajednice. Eliminacija govora mržnje osnovni je preduslov za izgradnju takvog društva, dok tolerancija prema etničkim, rodnim, vjerskim i ekonomskim različitostima igra ključnu ulogu u jačanju društvene harmonije. Društvena kohezija, naglašavaju građani i građanke Pljevalja, ne zavisi samo od institucionalnih struktura, već i od kvaliteta međuljudskih odnosa i individualnih stavova.

Kada je riječ o odgovornosti za stvaranje i održavanje kohezivnog društva, učesnici/e diskusije pokazuju visoku svijest o konceptu **podijeljene odgovornosti**. Posebno ističu ulogu obrazovnih institucija kao temelja društvene kohezije, nevladinih organizacija koje podstiču društveno povezivanje, kulturnih institucija i događaja koji jačaju osjećaj zajedništva, kao i vjerskih zajednica koje mogu igrati važnu ulogu u povezivanju ljudi.

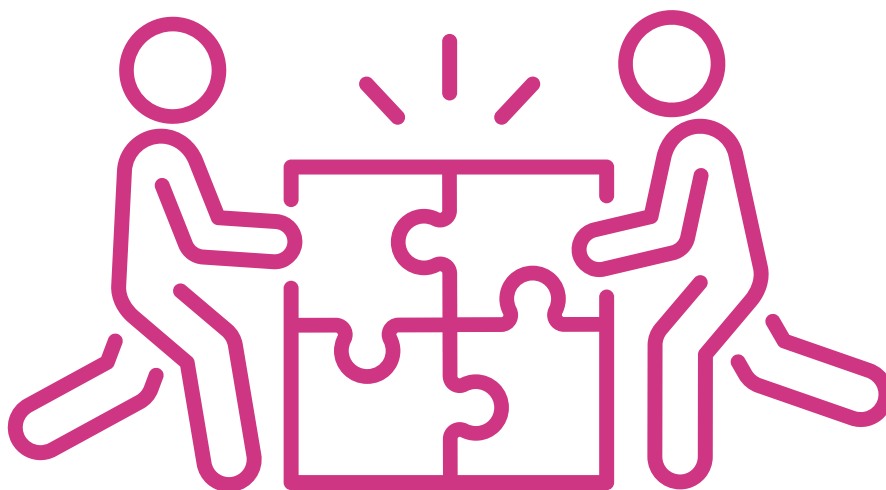
Takođe naglašavaju da pojedinci svojim angažmanom i inicijativama mogu biti ključni pokretači promjena. Važno je zapažanje da i prirodne ljepote i spomenici doprinose jačanju društvene kohezije, jer javni prostori i kulturno nasljeđe mogu podstaknuti osjećaj pripadnosti i povezanosti unutar zajednice.

Građani/ke Pljevalja vjeruju da kohezivno društvo mora biti **pravedno u raspodjeli resursa i mogućnosti**, pokazivati visok stepen solidarnosti među članovima/icama zajednice te omogućiti participativno odlučivanje i demokratsku orijentaciju. Takođe, smatraju da je otpornost na društvene krize i izazove jedan od važnih pokazatelja kohezije, zajedno sa međusobnom povezanošću različitih društvenih grupa i sposobnošću za saradnju radi ostvarivanja zajedničkog dobra.

Iako prepoznaju značaj kohezije, građani i građanke Pljevalja realno sagledavaju izazove koji je mogu ugroziti. **Smatraju da apsolutno kohezivno društvo ne postoji i da se ona uvijek može poboljšavati.** Kao ključne prijetnje navode političke podjele i partitokratiju, nedostatke u obrazovnom sistemu, manjak empatije i solidarnosti u zajednici, kao i negativne narative koji se šire kroz medije i društvene mreže. Takođe ističu da nedovoljna informisanost, predrasude, diskriminacija i netolerancija prema različitostima dodatno otežavaju izgradnju kohezije.

Da bi se ojačala društvena kohezija, građani i građanke ističu potrebu za sistemskim pristupom koji obuhvata ekonomsku ravnotežu i pravičnu raspodjelu resursa, unapređenje kvaliteta obrazovanja i inkluziju, jačanje pravne sigurnosti i povjerenja u institucije, te razvoj kulturne inkluzije i međukulturnog dijaloga. Smatraju da je efikasna komunikacija među različitim društvenim grupama ključna za bolje razumijevanje i zajedničko djelovanje, dok **volonterizam i građanski aktivizam** mogu igrati važnu ulogu u podsticanju društvenog zajedništva.

Posebno naglašavaju da društvena kohezija nije isključivo pitanje državnog nivoa, već se razvija kroz različite društvene strukture. Njihova perspektiva uključuje porodicu kao osnovnu jedinicu društva, obrazovne institucije, komšijske i lokalne zajednice, sportska i kulturna udruženja, preduzeća, kao i međuregionalnu i međunarodnu saradnju. Ovakvo razumijevanje društvene kohezije ukazuje na svijest da se ona gradi kroz sve segmente društva i kroz svakodnevne interakcije sugrađana.

Kako građani/ke zamišljaju idealan grad?

Učesnici/e događaja su, kroz igricu modelovanja, predstavili vizije Pljevalja.

Institucije su pouzdane i rade za građane/ke.

Građani imaju povjerenje u institucije, koje funkcionišu transparentno i efikasno rješavaju izazove. U Pljevljima ljudi žele da ostanu i vraćaju se jer opština nudi stabilnost i sigurnost. Pljevlja su akademski centar, sa modernim školama prilagođenim za sve učenike i inovativnu nastavu. Institut za naučna istraživanja podstiče inovacije i razvoj lokalne zajednice.

Snažan je građanski duh i solidarnost. Ljudi su međusobno povezani, podržavaju se i aktivno učestvuju u donošenju odluka. Postoji niz novih radnih mjesta koja omogućavaju dostojanstven život građana. U zajednici se radi na povećanju nataliteta i stvaranju uslova za kvalitetan život svih generacija. Ljubav i zajedništvo su ključni elementi koji vode ka boljoj budućnosti, a obrazovanje je visoko cijenjeno – simbol znanja i pozitivnih vrijednosti koje oblikuju društvo.

Nema govora mržnje, nasilja i diskriminacije.

Svi ljudi su jednaki, poštuju se sve razlike – rodne, seksualne, vjerske, nacionalne i druge. Postoji sklad između vjerskih zajednica, gdje crkva i džamija zajedno simbolizuju mir i suživot.

Održivi razvoj i ekologija su prioritet. Grad obiluje zelenilom, rijeke su čiste, a ljudi vode zdrav način života. Filteri u termoelektrani i solarni paneli omogućavaju ekološki prihvatljiv način proizvodnje energije. Inspirisani su stručnjaci da se bave obnovljivim izvorima energije, a gradski prevoz uključuje električne autobuse i voz. Postoje reciklažni centri koji zamjenjuju rudnike i termoelektrane, smanjuju zagađenje i zapošljavaju ljude. Parkovi, fudbalski tereni, bazen i zavičajni muzej čine grad prijatnijim za život i razvoj.

Opština je prilagođena potrebama svih svojih građana/ki. U njemu se prepreke poput nasilja, mržnje i zagađenja prevazilaze zajedničkim naporima, otvarajući put ka budućnosti ispunjenoj solidarnošću, poštovanjem i prilikama za sve. Razvijena industrija i centri za prirodne resurse pružaju nova radna mjesta, dok vrijednosti poput ljubavi, jednakosti i znanja ostaju temelj njegovog napretka. Vrata ovog grada uvijek su otvorena za one koji žele biti dio bolje i pravednije zajednice.

Uzevši sve ovo u obzir, građani/ke zamišljaju idealna Pljevlja kao zajednicu u kojoj su društveni kapital i međuljudski odnosi temelj njene snage. Porodica, prijateljstvo i ljubav kao osnovne vrijednosti stvaraju povezanost među članovima zajednice, gdje je empatija ključ za razumijevanje i podršku. Obrazovanje se prepoznaje kao moćan alat za napredak, sa školama kao institucijama koje mogu biti generator pozitivnih promjena i stvarati temelje za veću društvenu koheziju. Zajednica koja ulaže u obrazovne potencijale, kroz formalno i neformalno obrazovanje, stvara bolje uslove za razvoj vještina i povećanje socijalne povezanosti, čime jača temelje zajedništva.

U tom kontekstu, građani/ke Pljevlja teže stvaranju zajednice koja prepoznaje lične resurse kao ključne za napredak – upornost, samopouzdanje, ambiciju i kreativnost koji pokreću pojedince ka boljem sutra. Tradicija, kulturološko nasljeđe i iskrenost u međuljudskim odnosima čine ne samo vezivno tkivo, već i oslonac u ostvarivanju zajedničkih ciljeva. Motivacija za uspjehom i težnja ka napretku zajednice, kako na ličnom, tako i na kolektivnom nivou, čine Pljevlja mjestom u kojem se s optimizmom čeka bolja budućnost.

Diskusiju i prezentacije građana/ki zabilježili su i ilustratori iz umjetničkog ateljea PROPUH.

Šta građani/ke prepoznaju kao izazove za ostvarenje društvene kohezije u Pljevljima?

Visoka stopa nezaposlenosti i ograničen društveno-ekonomski razvoj

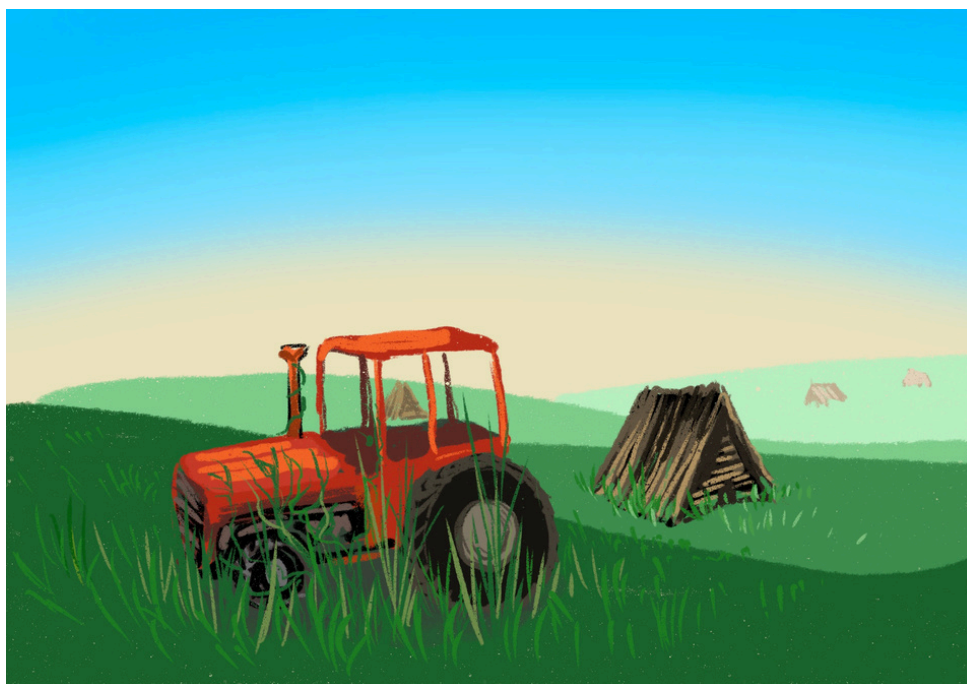
Nezaposlenost i društvena stagnacija predstavljaju ozbiljan društveno-ekonomski izazov, čiji korijeni leže u gašenju ključnih privrednih subjekata (Vojna fabrika, ŠIK Velimir Jakić, Građevinar, Ciglane, PTK, itd), što je direktno uticalo na porast nezaposlenosti, smanjenje ekonomske konkurentnosti i pad životnog standarda. Ovaj problem dodatno produbljuje nejednak pristup zapošljavanju i profesionalnom razvoju, pri čemu zapošljavanje često nije zasnovano na kompetencijama, meritokratskim principima i transparentnosti, što dovodi do demotivacije kvalifikovanih kadrova, odliva talenata i gubitka povjerenja u institucije. Istovremeno, nedostatak strateškog upravljanja resursima i političke volje za sistemsko rješavanje problema rezultira masovnom migracijom, naročito mladih, koji u potrazi za boljim uslovima napuštaju Pljevlja. Ovo dovodi do demografskog osipanja, gašenja obrazovnih i kulturnih institucija, slabljenja tržišta rada i smanjenja javnih investicija, što u dugoročnom smislu uzrokuje sve intenzivnije ekonomsko i socijalno propadanje, te produbljivanje društvene nejednakosti. Posljedice se ogledaju i u ograničenom preduzetničkom i inovativnom potencijalu, čime se ugrožava perspektiva budućih generacija.

Sukob savremenih aspiracija mladih i ukorijenjenih društvenih vrijednosti

Međugeneracijski prenos tradicionalnih vrijednosti u lokalnim zajednicama i dalje predstavlja značajan izazov za mlade, jer ograničava njihovu mogućnost da se razvijaju u skladu sa savremenim društvenim tokovima. Patrijarhalni obrasci vaspitanja i društvena očekivanja često rezultiraju manjkom prostora za individualno izražavanje, što dovodi do socijalne i kulturne stagnacije. Istovremeno, nedostatak inkluzivnih edukativnih i kulturnih sadržaja, uz snažan uticaj starijih generacija koje preferiraju očuvanje statusa quo, dodatno sužava perspektive mladih i smanjuje njihovu spremnost za inovacije i društvenu participaciju. Otpor promjenama u zajednici stvara okruženje u kojem su progresivne ideje često marginalizovane, a mladi koji nastoje da preispituju dominantne narative nailaze na nerazumijevanje i isključenje. Ovo dovodi do osjećaja frustracije, nesigurnosti i smanjenog samopouzdanja, a u mnogim slučajevima i do emigracije u potrazi za tolerantnijim i dinamičnijim sredinama.

Neiskorišćeni resursi sela i izazovi održivog razvoja

Nedovoljno ulaganje u infrastrukturu ruralnih područja predstavlja ključni izazov koji ograničava iskorišćavanje postojećih potencijala i doprinosi devastaciji. Odsustvo adekvatne putne, komunalne i digitalne infrastrukture otežava svakodnevni život stanovništva, smanjuje atraktivnost seoskih naselja za mlade generacije i negativno utiče na ekonomske aktivnosti. Istovremeno, zapuštenost privrednih djelatnosti, neorganizovan sistem otkupa poljoprivrednih proizvoda i nedostatak institucionalne podrške dovode do ekonomske stagnacije, što direktno ugrožava održivost seoskih zajednica. Ograničen pristup kvalitetnom obrazovanju dodatno otežava situaciju – loši uslovi u školama i njihovo postepeno zatvaranje smanjuju kvalitet života i ubrzavaju iseljavanje mladih porodica, čime se produbljuje demografska kriza.

Posljedica ovih izazova je kontinuirano smanjenje broja stanovnika u ruralnim sredinama, čime se smanjuje potencijal za njihovu dugoročnu revitalizaciju. Istovremeno, nedovoljna komunikacija između lokalne samouprave i ruralnih zajednica dovodi do institucionalnog jaza, zbog čega su potrebe i izazovi sela često marginalizovani u procesima donošenja odluka. Ovo dovodi do daljeg socio-ekonomskog slabljenja sela, smanjenja konkurentnosti domaće poljoprivrede i gubitka kulturnog i demografskog identiteta ruralnih područja. Bez sistemskog i strateškog pristupa razvoju, uključujući bolje infrastrukturne investicije, organizovanje tržište poljoprivrednih proizvoda, modernizaciju obrazovne ponude i jačanje institucionalne podrške, dugoročna održivost sela ostaje pod znakom pitanja, što direktno utiče na ukupni društveno-ekonomski razvoj opštine.

Nedostatak podrške onkološkim pacijentima i njihovim porodicama

Izazovi u pružanju adekvatne podrške onkološkim pacijentima i njihovim porodicama predstavljaju dugoročan izazov, posebno u Pljevljima, gdje su ekološki faktori prepoznati kao mogući rizici za javno zdravlje. Iako je problem prepoznat i na državnom nivou, potreba za unapređenjem lokalnih servisa pomoći i podrške ostaje izražena, što može uticati na dostupnost zdravstvene zaštite i psihosocijalne podrške. Poboljšanje institucionalne koordinacije i jačanje kapaciteta zdravstvenog i pravnog sistema moglo bi doprinijeti ranijem dijagnostikovanju, lakšoj dostupnosti terapije i kvalitetnijoj rehabilitaciji. Takođe, dodatna podrška porodicama pacijenata može pomoći u ublažavanju finansijskih i emocionalnih izazova sa kojima se suočavaju.

S obzirom na to da Pljevlja imaju gotovo 25.000 stanovnika, visoka stopa smrtnosti od onkoloških oboljenja ima dugoročan uticaj na demografsku strukturu i održivost zajednice. Rješavanje ovih izazova kroz poboljšane zdravstvene i socijalne politike moglo bi doprinijeti većoj sigurnosti građana, smanjenju psihološkog stresa u zajednici i unapređenju kvaliteta života oboljelih i njihovih porodica. Takođe, bolja dostupnost zdravstvenih usluga može imati pozitivan efekat na ekonomski razvoj, kroz očuvanje radne sposobnosti i smanjenje troškova liječenja.

Jačanje povjerenja građana u institucije

Dugogodišnji problemi u funkcionisanju lokalnih i državnih institucija doprinijeli su stvaranju široko rasprostranjenog nepovjerenja građana u sistem i sposobnost da efikasno služi javnom interesu. Ključni faktori koji su doveli do ovakvog stanja uključuju politizaciju kadrovske politike, gdje se prednost daje partijskim kadrovima umjesto stručnim i kompetentnim profesionalcima, što rezultira smanjenjem institucionalne efikasnosti i urušavanjem kredibiliteta javne uprave. Takođe, neispunjena obećanja rukovodećeg kadra dodatno produbljuju jaz između građana i institucija, dok nedostatak profesionalizma i transparentnosti dovodi do odluka koje nijesu u interesu zajednice. Posljedice su višestruke – odlazak kvalifikovane radne snage, porast nezaposlenosti, gašenje preduzeća i nedostatak sigurnih izvora prihoda, što dovodi do pogoršanja životnog standarda.

Neadekvatna prilagođenost institucija potrebama osoba s invaliditetom

Neadekvatna infrastruktura ozbiljno ograničava pristup osobama s invaliditetom institucijama i javnim objektima, čime se direktno krše njihova osnovna prava na jednakost i participaciju u društvu. Nedostatak rampi, liftova, pristupačnih ulaza i sanitarnih čvorova otežava ili onemogućava kretanje, dok odsustvo taktilnih vodiča i zvučnih signalizacija dodatno ugrožava samostalnost osoba s oštećenjem vida i sluha. Infrastrukturna nepristupačnost dovodi do društvene izolacije, smanjenih obrazovnih i profesionalnih mogućnosti te ograničene uključenosti u javni život, čime se produbljuje marginalizacija i smanjuje kvalitet života. Istovremeno, izostanak sistemskih rješenja za unapređenje pristupačnosti odražava širi problem institucionalne neosjetljivosti na potrebe osoba s invaliditetom, dok neadekvatna primjena postojećih propisa otežava ostvarivanje njihovih prava. To vodi do ekonomske zavisnosti i smanjenih mogućnosti zapošljavanja do dugoročnog društvenog isključivanja, a u krajnjem do nejednakosti i perpetuiranja diskriminacije.

Različiti narativi i njihova uloga u razumijevanju prošlosti

Različita tumačenja prošlosti i prisustvo različitih društvenih narativa utiču na dinamiku zajednice, predstavljaju izazov u jačanju međusobnog povjerenja i društvene kohezije. Kada su mehanizmi za suočavanje s ovim izazovima nedovoljno razvijeni, dolazi do smanjenja spremnosti na dijalog i otežanog sprovođenja inkluzivnih javnih politika, što utiče na društvenu koheziju i dugoročni razvoj zajednice. U takvom okruženju, nerazumijevanje i produbljivanje podjela rezultiraju govorom mržnje. Dodatan izazov u ovom kontekstu je odlazak mladih, koji u potrazi za stabilnijim okruženjem biraju migraciju.

Odlazak mladih i depopulacija

Odlazak mladih i ubrzana depopulacija predstavljaju složen izazov koji proizilazi iz kombinacije društvenih i ekonomskih faktora. Ograničene mogućnosti za zapošljavanje, potreba za unapređenjem obrazovnog sistema, nedovoljna ponuda kulturnih i sportskih sadržaja, izazovi u funkcionisanju zdravstvenog sistema i ekološki problemi mogu uticati na odluku mladih da potraže bolje životne prilike u drugim sredinama. Dugoročni demografski trendovi ukazuju na potrebu za pronalaženjem održivih rješenja koja bi mogla doprinijeti stvaranju povoljnijeg ambijenta za život i rad.

Smanjenje broja stanovnika i promjene u starosnoj strukturi zajednice utiču na ekonomski i socijalni razvoj, a migracioni trendovi mogu dodatno opteretiti infrastrukturu i društvene sisteme. Kako bi se umanjili negativni efekti ovih procesa, važno je zajedničko djelovanje svih aktera – kroz podsticanje ekonomskih inicijativa, unapređenje društvenih sadržaja, osnaživanje razvojnih politika koje mogu motivisati mlade da ostanu i doprinesu razvoju zajednice.

Zagađenost životne sredine

Industrijski razvoj, posebno rad metalurških i termoenergetskih postrojenja, zajedno s intenzivnim korišćenjem fosilnih goriva za proizvodnju energije i grijanje, značajno doprinosi zagađenju životne sredine. Nedostatak ulaganja u modernizaciju proizvodnih kapaciteta rezultirao je visokim nivoom zagađenosti vodenih ekosistema industrijskim i komunalnim otpadnim vodama, dok su nedovoljna ekološka svijest, institucionalna neefikasnost i preklapanje ličnih i ekonomskih interesa dodatno usporili rješavanje ovog problema. Posljedice su dalekosežne – od narušavanja kvaliteta vazduha i vode, povećanje respiratornih i kardiovaskularnih oboljenja, smanjenja biodiverziteta i degradacije ekosistema, pa sve do negativnog uticaja na privredu, posebno u sektorima poljoprivrede i turizma. Odsustvo sveobuhvatne ekološke strategije i nedosljedna primjena propisa dodatno otežavaju usklađivanje sa evropskim standardima zaštite životne sredine, što dovodi do usporavanja procesa evropskih integracija i izostanka finansijske podrške za ključne ekološke reforme.

Prijedlozi građana

U nastavku Dijaloga, učesnici/ce su razvijali konkretne prijedloge za rješavanje prepoznatih izazova. Predložene ideje su sistematizovane u četiri nivoa djelovanja: **individualni**, koji se odnosi na lični doprinos pojedinaca u rješavanju izazova; **grupni**, koji obuhvata ulogu formalnih i neformalnih građanskih inicijativa, nevladinih organizacija u rješavanju izazova; **lokalni**, koji definiše ulogu opštinskih organa, uključujući sekretarijate, službe i privredna preduzeća u vlasništvu opštine; te **nacionalni**, koji se odnosi na mjere koje Vlada Crne Gore može preduzeti kako bi podržala rješavanja ključnih problema.

Ovakav pristup omogućava sveobuhvatno sagledavanje problema i kreiranje konkretnih rješenja kroz multisektorsku saradnju. Slijedi lista ideja po izazovima.

Visoka stopa nezaposlenosti i ograničen društveno-ekonomski razvoj

> Individualni nivo

Kontinuirano ću raditi na unapređenju svojih vještina i kompetencija kroz formalno i neformalno obrazovanje, prateći savremene trendove i prilagođavajući se dinamičnim zahtjevima tržišta rada.

Proaktivan pristup zapošljavanju biće ključni segment mog djelovanja – aktivno ću istraživati mogućnosti zaposlenja, usklađivati svoje kvalifikacije sa potrebama poslodavaca i predlagati mjere za unapređenje sistema zapošljavanja.

Dosljedno ću se zalagati za transparentnost i etičnost u zapošljavanju, odbacujući svaki oblik nepotizma i nelegitimnog uticaja, te ću svojim djelovanjem doprinositi stvaranju pravednog društva zasnovanog na znanju, integritetu i jednakim šansama.

Podstiću razvoj lične odgovornosti kroz cjeloživotno učenje i profesionalno usavršavanje, osnažujući pojedince da preuzmu aktivnu ulogu u oblikovanju svoje karijere i konkurentnosti na tržištu rada.

Poseban fokus usmjeriću na jačanje građanskog aktivizma i participacije, podstičući uključivanje građana u procese donošenja odluka, učestvovanje u javnim raspravama i podršku građanskim inicijativama.

> Grupni nivo

Kreirati integrisane programe prekvalifikacije, mentorstva i stažiranja koji kombinuju savremene obrazovne tehnike, praktične radionice i digitalne alate, te uspostaviti sistem redovnih konsultacija i zajedničkih projekata u saradnji nevladinih organizacija, obrazovnih institucija i privatnog sektora, s ciljem osnaživanja pojedinaca za uspješnu adaptaciju na zahtjeve dinamičnog tržišta rada.

Uspostaviti sistematski pristup prepoznavanja specifičnih potreba lokalnog stanovništva kroz sprovođenje istraživanja, anketa i participativnih metoda, te podsticati razvoj praktičnih i izvodljivih rješenja u saradnji sa stručnjacima i predstavnicima lokalne samouprave, s ciljem efikasnog rješavanja identifikovanih izazova.

Kreirati platforme za konstruktivnu komunikaciju i organizovati javne forume s ciljem podsticanja inkluzivnog dijaloga između građana i donosilaca odluka, osiguravajući da glas zajednice bude adekvatno zastupljen u procesu kreiranja javnih politika.

Razviti i uspostaviti transparentne kriterijume za zapošljavanje i evaluaciju radnog učinka, uz redovnu reviziju i monitoring kvaliteta rada, čime se osigurava visok nivo profesionalnosti i odgovornosti unutar organizacije.

Uvesti integrisane programe psihosocijalne podrške koji obuhvataju organizaciju grupnih radionica i individualnih savjetovanja, s ciljem unapređenja emocionalnog blagostanja i profesionalnog razvoja osoba pogođenih izazovima nezaposlenosti.

> Lokalni nivo

Sistematski unaprijediti upravljanje ljudskim resursima kroz precizno definisane mjere podrške, usklađene sa specifičnim potrebama lokalnog tržišta rada.

Uvesti programe stipendiranja za deficitarna zanimanja i planirati kapitalne investicije koje otvaraju nova radna mjesta, doprinoseći održivom ekonomskom razvoju i jačanju socioekonomskih temelja zajednice.

Aktivno lobirati prema višim nivoima vlasti, u cilju usklađivanja lokalnih inicijativa sa državnim strategijama i stvaranja sinergije između različitih sektora upravljanja.

Strateški razvijati turističke potencijale kroz održivo korišćenje prirodnih resursa, uz poštovanje principa zaštite okoline i podršku preduzetničkim inicijativama u turizmu.

Organizovati javne forume i inicijative s ciljem poticanja inkluzivnog dijaloga o izazovima tržišta rada, uz osiguranje transparentnosti u procesu političkog odlučivanja.

Sprovesti sistematska istraživanja i ankete kako bi se precizno definisali postojeći izazovi te identifikovala održiva rješenja, uz aktivno uključivanje svih relevantnih aktera.

Uspostaviti transparentne kriterijume za zapošljavanje i evaluaciju radnog učinka, čime se obezbjeđuje visok nivo profesionalnosti i odgovornosti;

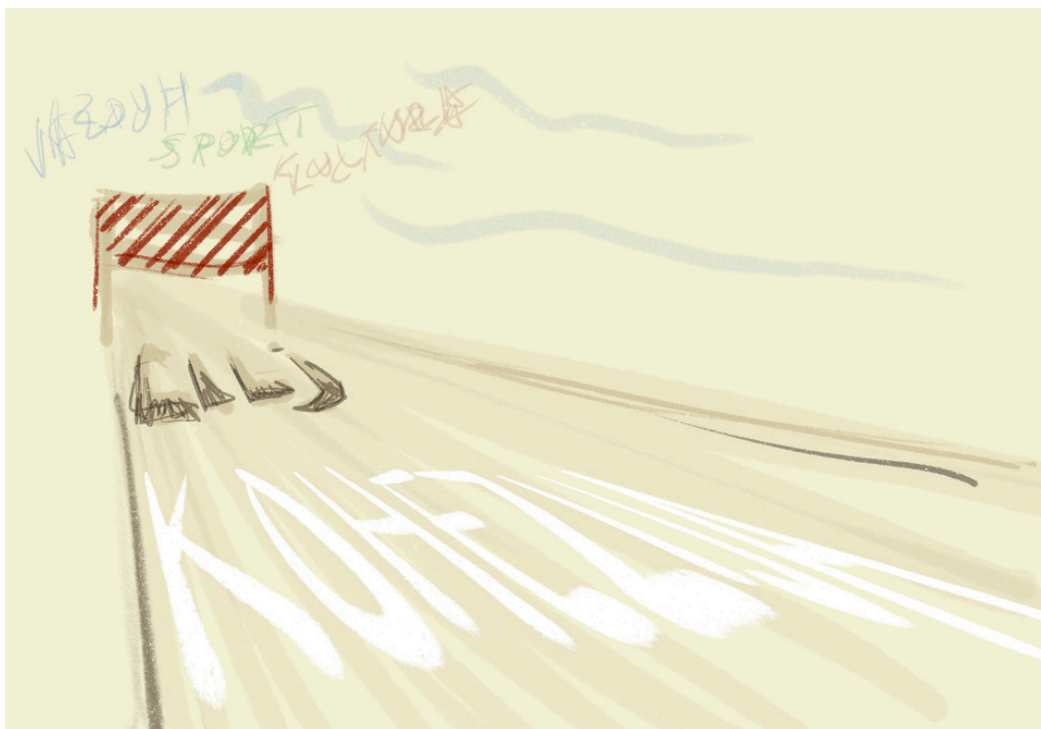
Uvesti integrisane programe psihosocijalne podrške, koji uključuju grupne radionice i individualna savjetovanja, sa ciljem jačanja emocionalnog blagostanja i profesionalnog razvoja osoba pogođenih nezaposlenošću.

> Nacionalni nivo

Obezbijediti pravnu sigurnost i transparentnost regulative na tržištu rada, kroz kontinuirani dijalog sa predstavnicima industrije i stručnim institucijama, redovnu reviziju zakonskih rješenja te dosljednu primjenu postojećih propisa, oslanjajući se na međunarodne standarde i primjere dobre prakse, te osigurati odgovornost u sprovođenju regulative kroz jačanje kapaciteta nadzornih i pravosudnih institucija.

Unaprijediti obrazovni sistem u skladu sa potrebama tržišta rada, osiguravajući usklađivanje nastavnih programa sa zahtjevima industrije, implementaciju inovativnih modela praktične nastave i dualnog obrazovanja, te razvoj programa cjeloživotnog učenja i profesionalnog usavršavanja za sve građane, uključujući ranjive i marginalizovane zajednice.

Sistematski analizirati regionalne potrebe i mogućnosti, s ciljem kreiranja stimulativnog ambijenta za zapošljavanje i ravnomjernog ekonomskog razvoja, kroz implementaciju inovativnih mjera podrške preduzetništvu i usklađivanje budžetskih izdvajanja, osiguravajući inkluzivnost i jednake mogućnosti za sve sektore društva.

Sukob između savremenih aspiracija mladih i ukorijenjenih društvenih vrijednosti

> Individualni nivo

Podstićaću razvoj kritičkog mišljenja kod mladih kroz edukativne programe koji će ih osposobiti da samostalno analiziraju informacije, donose informisane zaključke i razvijaju vlastite stavove, uz istovremeno promišljanje tradicionalnih normi i društvenih vrijednosti.

Unapređivaću medijsku pismenost mladih kroz radionice i obuke koje će im omogućiti kritičku procjenu medijskih sadržaja i prepoznavanje dezinformacija, kako bi se lakše snalazili u savremenom informacionom društvu i donosili odgovorne odluke.

Osiguraću dostupnost psihološke podrške mladima kroz stručno vođene programe koji će im pomoći da: prevaziđu pritiske konzervativne sredine, izgrade samopouzdanje i osjećaj lične vrijednosti, razviju mehanizme za nošenje sa društvenim izazovima i pritiscima.

Podstićaću razvoj samoinicijative mladih kroz integrisane mentorske programe, edukativne radionice i podršku u realizaciji njihovih ideja.

> Grupni nivo

Organizovati interaktivne radionice usmjerene na stimulaciju kritičkog mišljenja, razmjenu ideja i konstruktivnu debatu.

Stvoriti siguran i inkluzivan prostor za dijalog, koji će potaknuti otvorenu komunikaciju i unaprijediti nivo društvene svijesti.

Implementirati program vršnjačke edukacije sa ciljem osnaživanja mladih da efikasno prenose stečeno znanje i iskustva svojim vršnjacima, čime se podstiče razvoj leaderskih vještina i jačanje međusobne podrške.

Organizovati specijalizovane radionice usmjerene ka kreiranju održivih mreža mladih aktivista, doprinoseći time kontinuiranom modelu društvene promjene.

Podržati formiranje i razvoj omladinskih organizacija koje služe kao platforma za artikulaciju potreba mladih, pružajući im prostor za realizaciju inovativnih inicijativa.

Uspostaviti mehanizme za zastupanje interesa mladih, osiguravajući transparentan i inkluzivan pristup u donošenju odluka i aktivnom građanskom angažmanu.

➤ Lokalni nivo

Organizovati niz kulturnih manifestacija, uključujući koncerte, predstave i filmske projekcije, kroz pažljivo osmišljene programe podrške koji doprinose stvaranju prostora za alternativnu kulturu i afirmaciji savremenih umjetničkih izraza.

Pokrenuti inicijative za razvoj liderstva, aktivno uključujući progresivne lokalne lidere putem implementacije mentorskih programa usmjerenih na razvoj mladih lidera i stimulisanja dijaloga između generacija, s ciljem jačanja kapaciteta zajednice.

Planirati i realizovati projekte infrastrukturne podrške, obezbjeđujući adekvatne prostore za okupljanje mladih kroz razvoj omladinskih centara i stvaranje kreativnih habova, s ciljem podsticanja inovacija, socijalne inkluzije i zajedničkog djelovanja

➤ Nacionalni nivo

Modernizovati obrazovni sistem kroz implementaciju savremenih nastavnih metoda, uvođenje građanskog obrazovanja usmjerenog na razvoj kritičkog mišljenja i društvene odgovornosti, te razvoj programa za međukulturalno razumijevanje koji doprinose inkluzivnosti i toleranciji, kako bi se osigurao pristup kvalitetnom obrazovanju za sve učenike.

Pokrenuti javne kampanje usmjerene na promociju tolerancije i vrednovanja različitosti, podići svijest o pravima mladih kroz informativne inicijative i aktivan dijalog unutar zajednice, te se sistematski boriti protiv diskriminacije primjenom strateških komunikacijskih pristupa, kako bi se osigurala inkluzija i ravnopravnost svih građanskih skupina.

Unaprijediti institucionalni okvir kroz donošenje zakonodavnih inicijativa za zaštitu prava mladih, obezbijediti finansijsku podršku omladinskim organizacijama/organizacijama za mlade koje promovišu društveni razvoj i građanski angažman, te razvijati medijske programe koji promovišu moderne vrijednosti i transparentnost, kako bi se ojačala participacija mladih i osigurala ravnopravnost u društvu

Neiskorišćeni resursi sela i izazovi održivog razvoja

> Individualni nivo

Podstićaću kupovinu domaćih proizvoda direktno od proizvođača, jer to predstavlja ključni vid podrške ruralnom razvoju, omogućava održivost poljoprivrednih domaćinstava i doprinosi očuvanju tradicionalne proizvodnje.

Aktivno ću promovisati život na selu kroz lični primjer i dijeljenje pozitivnih iskustava s porodicom, prijateljima i širom zajednicom, kako bih doprinio razbijanju predrasuda o ruralnom načinu života i stvaranju pozitivne slike o seoskim sredinama.

> Grupni nivo

Organizovati sveobuhvatne edukativne programe o održivom životu, sa ciljem unapređenja ekološke svijesti i promocije održivih praksi u ruralnim zajednicama.

Uspostaviti sistem ciljanih finansijskih podsticaja, s namjerom stimulacije ulaganja u održive inicijative i osnaživanja lokalnih zajednica.

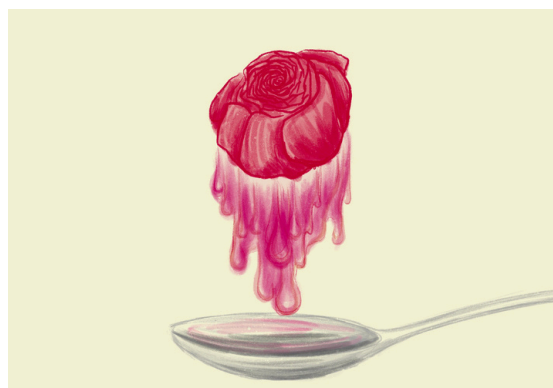
Organizovati stručne mentorske programe za početnike u poljoprivredi, sa fokusom na pružanje praktičnog savjetovanja, razmjenu iskustava i podsticanje inovacija u poljoprivrednoj praksi.

Osigurati integrisanu medijsku promociju prednosti seoskog života, kroz sistematično predstavljanje putem dokumentarnih programa, društvenih mreža i tradicionalnih medija, s ciljem informisanja i osnaživanja šire javnosti.

Uspostaviti platformu za profesionalno umrežavanje domaćinstava, kroz sistematsku razmjenu iskustava, zajednički nastup na tržištu i jačanje pregovaračke pozicije, sa ciljem stvaranja sinergije i povećanja konkurentnosti u primarnoj djelatnosti.

Implementirati obrazovne inicijative kroz ponovno uvođenje predmeta „domaćinstvo“ u školski program, organizaciju praktičnih vannastavnih aktivnosti te razvoj ključnih vještina za uspješan ruralni život, s ciljem osposobljavanja mladih za izazove savremenog ruralnog okruženja.

.

> Lokalni nivo

Planirati i implementirati sveobuhvatne projekte infrastrukturnog razvoja, s posebnim naglaskom na unapređenje putne infrastrukture, redovno održavanje i opremanje seoskih škola, osiguranje dostupnosti zdravstvene zaštite te poboljšanje javnog prevoza, s ciljem stvaranja uslova za dugoročni i održivi razvoj ruralnih područja.

Podsticati razvoj ruralnog turizma kroz sistematski osmišljene mjere podrške, uključujući promociju etno sela, razvoj agroturizma i kreiranje autentične turističke ponude, kako bi se istaknulo kulturno-istorijsko nasljeđe i ojačale ekonomske te socijalne veze među lokalnim zajednicama.

Implementirati ciljne mjere ekonomske podrške, koje podrazumijevaju stabilizaciju cijena poljoprivrednih proizvoda, organizaciju otkupa te efikasan plasman proizvoda na tržište, s ciljem povećanja konkurentnosti i održivog rasta poljoprivrednog sektora.

Uspostaviti robustan sistem administrativne podrške kroz formiranje mreže koordinatora mjesnih zajednica, unapređenje komunikacije s lokalnom upravom te implementaciju mehanizama za efikasnije rješavanje specifičnih izazova ruralnih područja, čime se osigurava transparentnost i inkluzivnost u procesu donošenja odluka.

> Nacionalni nivo

Obezbijediti poreske olakšice za male poljoprivrednike i specijalne podsticaje za preduzetnike u ruralnim područjima, uz smanjenje administrativnih opterećenja, kako bi se osigurao održivi razvoj primarne proizvodnje i stimulisao rast lokalnih zajednica.

Osigurati uspostavljanje specijalnih fondova i razvoj programa subvencija za mlade poljoprivrednike, te pružiti stručnu podršku početnicima, kako bi se unaprijedio generacijski kontinuitet i podstakla inovativnost u sektoru primarne proizvodnje.

Unaprijediti tržišnu regulaciju kroz prioritizaciju domaćih proizvoda u maloprodajnim objektima, ograničavanje uvoza proizvoda dostupnih od domaćih proizvođača te uspostavljanje efikasnih regulatornih mehanizama, kako bi se osigurala zaštita i promocija domaće proizvodnje.

Nedostatak podrške onkološkim pacijentima i njihovim porodicama

> Individualni nivo

Aktivno ću se zalagati za kontinuirano informisanje pacijenata o njihovim pravima u zdravstvenom sistemu, dostupnim terapijama i mogućnostima liječenja, kako bih im omogućio/la lakše snalaženje u sistemu zdravstvene zaštite i efikasnije ostvarivanje njihovih prava.

Pružaću praktičnu i emocionalnu podršku porodicama onkoloških pacijenata kroz pomoć u svakodnevnim aktivnostima i zajedničko preuzimanje odgovornosti u brizi o pacijentu, čime ću doprinijeti njihovoj psihološkoj i fizičkoj dobrobiti.

Osnaživaću pacijente kroz pružanje emocionalne podrške, koja obuhvata aktivno slušanje i empatiju, ohrabrivanje tokom procesa liječenja, fizičku pratnju na preglede i terapije, kao i stvaranje mreže podrške u njihovom okruženju.

Zalagaću se za sistemsku podršku kroz individualne doprinose i direktnu finansijsku pomoć pacijentima i njihovim porodicama koje se suočavaju sa značajnim troškovima liječenja, kako bih im omogućio/la lakši pristup adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti i smanjio/la finansijski pritisak.

> Grupni nivo

Formirati specijalizovane info-centre za pacijente i članove njihovih porodica, s ciljem pružanja sveobuhvatnih informacija i individualne podrške u procesu zdravstvene zaštite.

Organizovati redovne edukativne sesije o pravima pacijenata, kako bi se osiguralo da svi korisnici zdravstvenih usluga budu detaljno upoznati sa svojim pravima i mogućnostima pristupa kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti.

Kreirati i distribuirati visokokvalitetne informativne materijale, s naglaskom na dostupnost, jasnoću i preciznost sadržaja, čime se unapređuje informisanost pacijenata i njihovih porodica.

Formirati stručno vođene grupe za podršku pacijentima, omogućavajući im razmjenu iskustava, savjeta i emocionalne podrške u suočavanju sa zdravstvenim izazovima.

Organizovati grupe za podršku članovima porodica, sa posebnim fokusom na pružanje psihosocijalne pomoći i jačanje međusobne saradnje u procesu oporavka pacijenata.

Organizovati volonterske timove za pratnju pacijenata, osiguravajući dodatnu društvenu i emotivnu podršku kroz stručno osposobljene volontere.

Uspostaviti sistem buddy podrške, gdje pacijenti s iskustvom pružaju pomoć novim korisnicima zdravstvenih usluga.

Kreirati mrežu obučених volontera za kućne posjete, s ciljem pružanja kontinuirane praktične pomoći i osiguranja dodatne brige za pacijente kojima je to najpotrebnije.

Formirati fondove za pomoć, uspostavljajući transparentan sistem raspodjele sredstava, s namjerom pružanja direktne podrške najugroženijim pacijentima.

Organizovati humanitarne akcije, s fokusom na mobilizaciju zajednice i osiguranje dodatnih resursa za unapređenje zdravstvene zaštite i socijalne inkluzije.

> Lokalni nivo

Uvesti posebne kartice za onkološke pacijente i uspostavljanje bržeg pristupa zdravstvenim uslugama, s ciljem unapređenja individualizirane njege.

Obezbijediti prioritetan tretman pri plaćanju računa i korištenju usluga lokalnih institucija, kroz optimizaciju procedura s ciljem olakšavanja obaveza pacijenata.

Ostvariti sistem popusta u zdravstvenim ustanovama i apotekama, kroz uspostavljanje jasnih kriterijuma i sinergiju između javnog i privatnog sektora, s ciljem povećanja pristupačnosti.

Formirati centralizovanu bazu podataka o pacijentima, uz primjenu savremenih tehnologija i stroge mjere zaštite podataka, s ciljem efikasnog praćenja potreba.

Sistematizovano pratiti potreba pacijenata, kroz redovnu evaluaciju i prilagođavanje usluga, s ciljem kontinuiranog unapređenja kvaliteta zdravstvene zaštite.

Sprovesti reviziju sistema jednokratnih pomoći i identifikaciju ključnih područja za unapređenje, s ciljem efikasnije distribucije resursa.

Implementirati poreske olakšice za pacijente i njihove porodice, kao i uvođenje stimulativnih mjera, s ciljem smanjenja finansijskog opterećenja.

Formirati posebnu jedinicu za onkološke pacijente u Domu zdravlja, kroz integraciju stručnog kadra i specijalizovanih resursa, s ciljem osiguravanja kontinuirane i ciljno usmjerene zdravstvene podrške.

Osigurati efikasnu koordinaciju sa višim nivoima zdravstvene zaštite, kroz uspostavljanje čvrstih veza između lokalnih, regionalnih i državnih institucija, s ciljem kreiranja integrisanog sistema podrške.

> Nacionalni nivo

Obezbijediti centralizovano prikupljanje i analizu podataka unutar nadležnog Ministarstva, usmjereno na praćenje trendova i identifikaciju potreba, kako bi se omogućilo precizno planiranje resursa i unaprijeđenje efikasnosti zdravstvenog sistema.

Unaprijediti zdravstvenu zaštitu reorganizacijom sistema pregleda i terapija, osiguravajući adekvatan transport pacijenata do specijalizovanih zdravstvenih centara, te usklađivanje svih procedura sa standardima Svjetske zdravstvene organizacije, kako bi se postigao vidok kvalitet i dostupnost zdravstvenih usluga.

Sistematski razviti i implementirati preventivne mjere kroz uspostavljanje inovativnih programa prevencije, rano otkrivanje bolesti i kontinuiranu edukaciju stanovništva o faktorima rizika, kako bi se unaprijedilo javno zdravlje i smanjio teret bolesti.

Unaprijediti socijalnu zaštitu uvođenjem obavezne tuđe njege za onkološke pacijente, proširenjem prava u oblasti socijalne zaštite i pružanjem sistemske podrške porodicama pacijenata, kako bi se osiguralo dostojanstvo, inkluzivnost i jednaka pristupnost visokokvalitetnoj zdravstvenoj njezi.

Jačanje povjerenja građana u institucije

> Individualni nivo

Aktivno ću se zalagati za unapređenje lokalnih politika kroz proaktivno učešće u njihovom kreiranju, praćenje rada institucija i davanje konstruktivnih prijedloga za poboljšanje sistema i usluga koje utiču na kvalitet života građana.

Podstiću odgovorno građansko djelovanje kroz aktivno učešće u demokratskim procesima, prijavljivanje nepravilnosti i praćenje realizacije projekata, kako bih doprinio/la većoj transparentnosti i efikasnosti institucija.

Radiću na jačanju svijesti o društvenoj odgovornosti kroz inicijative koje podstiču pojedince da aktivno doprinose zajednici, uz isticanje značaja njihove uloge u kreiranju pozitivnih promjena.

Kontinuirano ću se zalagati za informisano građanstvo kroz podizanje nivoa medijske pismenosti i praćenje transparentnosti rada institucija, kako bi građani imali jasan uvid u donošenje odluka i mogućnost da aktivno učestvuju u javnim raspravama i sjednicama.

> Lokalni nivo

Organizovati strukturirani sistem prikupljanja građanskih peticija na ključna pitanja, sa fokusom na transparentnost i inkluzivnost, kako bi se omogućilo direktno uključivanje građana u proces donošenja odluka.

Pokrenuti građanske inicijative usmjerene na unapređenje lokalnih zajednica, sa naglaskom na participaciju i zajedničko rješavanje javnih problema, čime se ojačava uloga građanskog društva u kreiranju održivih javnih politika.

Uspostaviti sistem redovnih mjesnih referenduma kroz jasno definisane procedure i termine, kako bi se osiguralo direktno izražavanje stavova građana i povećala transparentnost lokalnog upravljanja.

Implementirati institut prazne stolice kao mehanizam direktnog učešća građana u procesu donošenja odluka, sa ciljem unapređenja odgovornosti, transparentnosti i participativnog pristupa u kreiranju javnih politika.

> Grupni nivo

Usklađivanje lokalnih propisa sa višim pravnim aktima i razvoj mehanizama za praćenje njihove implementacije, s ciljem osiguranja efikasnosti i transparentnosti upravljačkih procesa.

Jasno definisati odgovornosti nosilaca funkcija i uspostaviti efikasan sistem kontrole rada, doprinoseći profesionalnosti i odgovornom djelovanju u javnoj administraciji.

Uvesti mehanizme sankcionisanja kao alat za očuvanje reda i pravne usklađenosti, podržavajući primjenu standarda i jačanje institucionalne odgovornosti.

Organizovati redovno održavanje otvorenih vrata za građane, uspostaviti aktivnu komunikaciju sa medijima i javno objavljivati sve relevantne informacije, s ciljem jačanja povjerenja i participacije zajednice.

> Nacionalni nivo

Unaprijediti zakonski okvir kroz dosljednu primjenu postojećih zakona, unapređenje zakonske regulative i razvoj mehanizama kontrole, oslanjajući se na savremene reforme s ciljem osiguranja visoke pravne sigurnosti i efikasnosti djelovanja državnih institucija.

Osigurati razvoj podsticajnih mjera za ugrožene kategorije stanovništva, s posebnim naglaskom na penzionere i lica sa smetnjama u razvoju, kroz implementaciju sveobuhvatnih programa podrške, kako bi se unaprijedila socijalna inkluzija i omogućile jednake mogućnosti za sve građane.

Promovisati institucionalnu transparentnost putem javnosti rada državnih institucija, redovnog informisanja medija i uspostavljanja efikasnih kanala komunikacije sa građanima, uz aktivnu ulogu medija u praćenju rada institucija, čime se doprinosi odgovornom i transparentnom upravljanju u javnom sektoru.

Neprilagođenost institucija potrebama osoba s invaliditetom

> Individualni nivo

Pokretaću inicijative za unapređenje pristupačnosti, prepoznajući i ukazujući na prepreke s kojima se osobe s invaliditetom suočavaju u svakodnevnom životu.

Dokumentovaću postojeće izazove, predlagati konkretna rješenja i kontinuirano zagovarati za sistemske promjene koje će osigurati inkluzivnije okruženje za sve.

Aktivno ću zagovarati prava osoba s invaliditetom putem medija, društvenih mreža i direktne komunikacije s nadležnim institucijama. Kroz javno djelovanje, doprinosiću podizanju svijesti i vršenju konstruktivnog pritiska na donosioce odluka s ciljem implementacije održivih rješenja.

Lično ću se angažovati na promociji inkluzije, pružajući podršku osobama s invaliditetom u različitim aspektima svakodnevnog života. Kroz edukaciju, mentorstvo i aktivno učešće u inicijativama za ravnopravnost, radiću na stvaranju društva u kojem svako ima jednake mogućnosti za razvoj i napredak.

> Grupni nivo

Organizovati sinergiju stručnjaka i organizacija OSI radi izrade standarda pristupačnosti, definisanja tehničkih uslova za javne objekte i razvoja univerzalnog dizajna, s ciljem stvaranja inkluzivnih okruženja dostupnih svim građanima.

Uspostaviti sveobuhvatan pristup obrazovnoj inkluziji kroz redovno mapiranje broja djece sa invaliditetom, detaljnu procjenu potreba za prilagođavanjem te razvoj inkluzivnih programa, osiguravajući ravnopravan pristup kvalitetnom obrazovanju.

Razviti konkretne projektne inicijative za unapređenje pristupačnosti kroz preciznu identifikaciju prioritetnih lokacija, izradu sveobuhvatne tehničke dokumentacije i pažljivo planiranje implementacije, čime se omogućava efikasna i održiva realizacija postavljenih ciljeva.

➤ Lokalni nivo

Uspostaviti sistematski inspekcijski nadzor pristupačnosti kroz formiranje specijalizovanih inspekcijskih službi, razvoj preciznih protokola za monitoring i primjenu efikasnih mehanizama sankcionisanja, s ciljem osiguranja transparentnosti i odgovornosti u sprovođenju zakonskih standarda.

Realizovati temeljno mapiranje pristupačnosti kreiranjem sveobuhvatne baze podataka koja obuhvata ustanove već prilagođene, identifikuje objekte kojima je potrebna adaptacija i definiše prioritete intervencije, s namjerom da se strateški usmjere resursi prema ključnim segmentima.

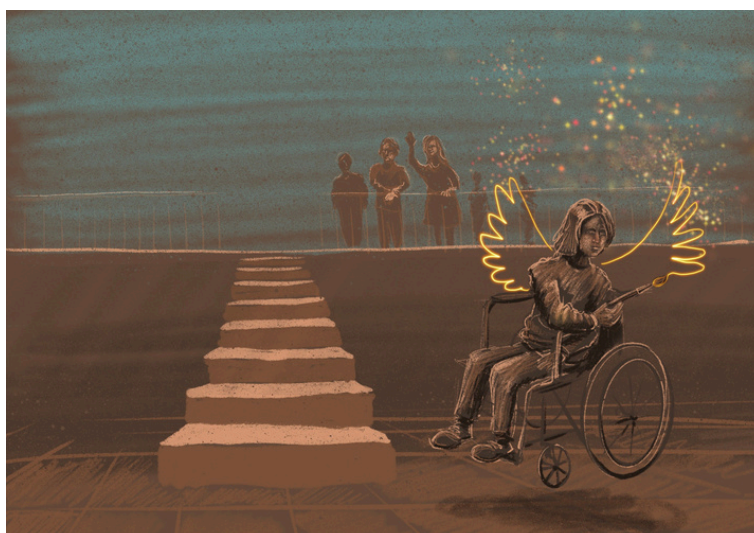
Aktivno uključiti lokalnu samoupravu u unapređenje pristupačnosti kroz finansiranje projektnih inicijativa, pružanje stručne tehničke podrške u implementaciji te uspostavljanje koordinacije sa ostalim nivoima vlasti, s ciljem ostvarivanja integrisanog i inkluzivnog pristupa u svim sferama javnog života.

➤ Nacionalni nivo

Obezbijediti dosljednu primjenu postojećih zakonskih odredbi o pristupačnosti kroz sistematski monitoring implementacije, efikasno sankcionisanje kršenja i kontinuirano unapređenje regulativa, s ciljem osiguravanja prava svih građana i promocije inkluzivnog pristupa javnim uslugama.

Unaprijediti efikasnost javnih servisa uspostavljanjem centralizovane evidencije u vidu jedinstvene baze podataka o pristupačnosti, koja omogućava precizno planiranje servisa, efikasnije pružanje podrške te pravovremeno praćenje stvarnih potreba korisnika.

Sistematski osigurati održivost projekata pristupačnosti kroz kontinuirano finansiranje, dugoročno planiranje adaptacija i razvoj visokih standarda pristupačnosti, kako bi se stvorilo inkluzivno okruženje i omogućio jednak pristup uslugama za sve građane.

Različiti narativi i njihova uloga u razumijevanju prošlosti

> Individualni nivo

Podstiću lični razvoj kroz mobilnost i edukaciju, naglašavajući značaj putovanja, čitanja i istraživanja kao ključnih alata za razvoj kritičkog mišljenja i prevazilaženje predrasuda.

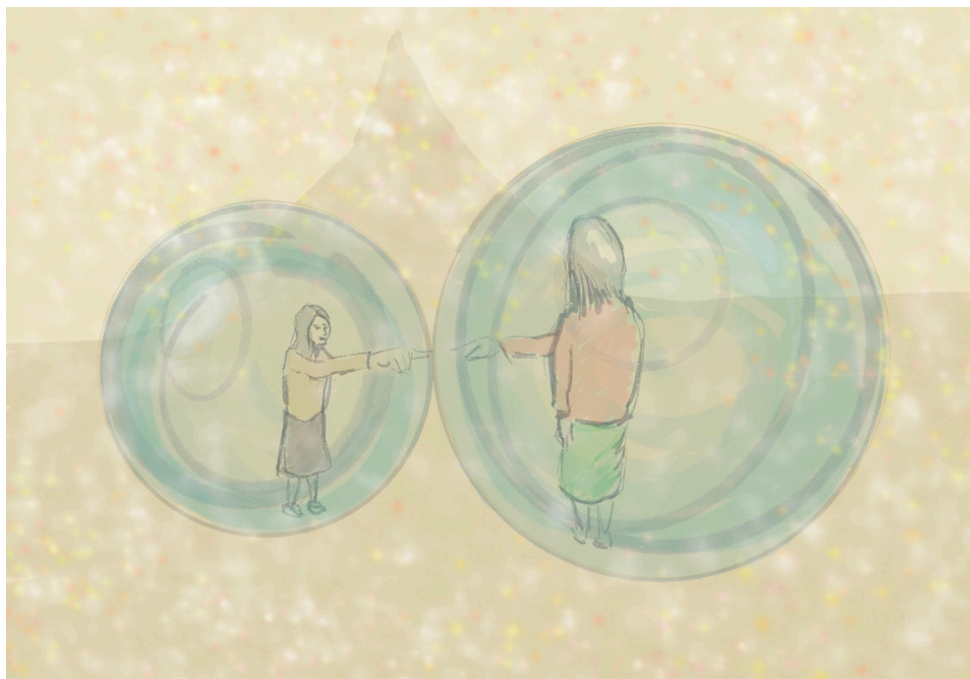
Zalagaću se za promociju aktivnog građanstva kroz podsticanje građanske hrabrosti i odgovornosti u prijavljivanju nepravilnosti i diskriminacije.

Posebnu pažnju posvetiću ulozi porodice kao temelja društvene promjene, kroz jačanje međusobnog razumijevanja, njegovanje tolerancije i promociju inkluzivnih vrijednosti u svakodnevnim interakcijama.

> Grupni nivo

Razvoj i implementacija ciljanih projekata koji adresiraju specifične aspekte vjerske i nacionalne netrpeljivosti. Ovo uključuje kreiranje platformi za dijalog, edukativne programe i aktivnosti koje podstiču međusobno razumijevanje.

Formulisanje i slanje inicijativa relevantnim institucijama za sistemske promjene koje doprinose razvoju društvene kohezije. Ovo podrazumijeva dokumentovanje izazova, predlaganje konkretnih rješenja i zagovaranje za njihovu implementaciju..

> Lokalni nivo

Implementirati strukturirane edukativne programe na lokalnom nivou, kroz sveobuhvatne i pažljivo osmišljene inicijative koje adresiraju izazove u oblasti tolerancije, različitosti i građanskog društva.

Razviti efikasne mehanizme za aktivno uključivanje mladih, omogućavajući značajnu participaciju u procesima donošenja odluka i kreiranju lokalnih politika, s ciljem osnaživanja njihovog doprinosa zajednici.

Uspostaviti jasne i transparentne sisteme sankcionisanja diskriminatornog ponašanja, uz istovremeno promovisanje pozitivnih primjera suživota kroz konkretne mjere prevencije i edukacije.

Organizovati povezane događaje koji integrišu različite zajednice, podstiču otvoren dijalog i jačaju međusobno razumijevanje kroz pažljivo osmišljene aktivnosti i kulturne inicijative.

> Nacionalni nivo

Unaprijediti primjenu sekularnog principa u javnoj sferi, uz dosljedno poštovanje svih vjerskih i nacionalnih identiteta, s ciljem očuvanja društvene kohezije i pluralizma.

Obezbijediti pravnu sigurnost građana implementacijom zabrane djelovanja organizacija usmjerenih na promovisanje netrpeljivosti, kako bi se osigurala dosljedna primjena zakona i očuvala demokratska načela.

Sistematski unaprijediti institucionalnu koordinaciju kroz aktivno uključivanje svih relevantnih institucija u zajedničke inicijative za sprečavanje netrpeljivosti i promociju međusobnog poštovanja.

Osigurati efikasan obrazovni nadzor uspostavljanjem sistema kontrole rada profesora i učenika, s ciljem unapređenja društvene otvorenosti i sprečavanja diskriminacije unutar obrazovnih institucija.

Razviti i implementirati sveobuhvatne edukativne programe na državnom nivou, usmjerene na promociju međukulturnog razumijevanja i dijaloga, prilagođavajući ih savremenim društvenim izazovima.

Odlazak mladih i depopulacija

> Individualni nivo

Podstićaću proaktivno informisanje i djelovanje mladih kroz edukativne programe i kampanje, kako bih ih osnažio/la da samoinicijativno istražuju mogućnosti i prepoznaju nadležne institucije kojima se mogu obratiti za podršku.

Podržavaću razvoj preduzetničkih inicijativa u kulturnom sektoru, uključujući pokretanje stand-up scene i drugih kulturno-zabavnih sadržaja, čime bih doprinio stvaranju novih prilika za mlade i obogaćivanju kulturnog života zajednice.

> Grupni nivo

Uspostaviti sistematski pristup organizaciji i realizaciji volonterskih inicijativa kroz kreiranje transparentne mreže saradnje sa lokalnim zajednicama, s naglaskom na aktivno učešće građana i društvenu odgovornost.

Aktivirati strateška partnerstva sa nevladinim organizacijama i civilnim društvom, kako bi se osigurala sinergija u kreiranju i implementaciji zajedničkih projekata usmjerenih na unapređenje socijalne inkluzije i održivog razvoja.

Promovisati redovne sportske i rekreativne manifestacije koje doprinose razvoju zdravog načina života, timskog duha i međugeneracione saradnje, osiguravajući uslove za inkluzivno učešće svih mladih.

Uspostaviti mehanizme za aktivno uključivanje mladih u procese donošenja odluka, putem kreiranja dijaloških platformi i redovnih konsultacija sa relevantnim institucijama, čime se garantuje transparentno i odgovorno zastupanje njihovih interesa.

> Lokalni nivo

Sistematski razviti sveobuhvatan program podrške za zanatsko preduzetništvo, kroz kreiranje integrisanih mehanizama finansiranja i mentorski vođenih inicijativa, s ciljem osnaživanja mladih preduzetnika za osnivanje inovativnih i održivih zanatskih radnji.

Planirati i implementirati strategiju održivog valorizovanja prirodnih resursa planine Ljubišnje, kroz promociju njenih turističkih i privrednih potencijala, s naglaskom na stvaranje novih prilika za zapošljavanje mladih te podsticanje lokalnog ekonomskog razvoja..

> Nacionalni nivo

Obezbjediti finansijsku i tehničku podršku projektima usmjerenim na modernizaciju i revitalizaciju postojećih industrijskih kapaciteta, uključujući ključne entitete poput ŠiK Velimir Jakić, kako bi se osigurala konkurentnost i održiv razvoj industrije u skladu sa savremenim tehnološkim trendovima i kako bi to rezultiralo novim radnim mjestima.

Sistematski razvijati sektore prehrambene i lake industrije kroz unapređenje kapaciteta postojećih firmi, uz integraciju održivih i ekoloških praksi, kako bi se omogućio inkluzivan i dugoročan industrijski razvoj i samim tim prilika za zaposlenje mladih.

Panel diskusija i dalji koraci

Na završnoj panel diskusiji su učestvovali potpredsjednik Opštine Pljevlja, gđin Darko Gazdić, menadžerka Opštine Pljevlja, gđa Ljiljana Đondović, predstavnik UNDP, gđin Ivan Bošković i predstavnica UNESCO, gđa Milica Nikolić. Panel je bio prilika da se predstave dalji koraci kad je u pitanju sprovođenje inicijativa u oblasti jačanja društvene kohezije.

Potpredsjednik Opštine Pljevlja istakao je da svaka društvena promjena započinje pojedincima, posebno onima koji obavljaju funkcije u sistemu lokalne uprave. Naglasio je da je ključno da svaki pojedinac najprije samokritički preispita način na koji obavlja svoje dužnosti, kako bi se kroz odgovoran rad i profesionalni pristup unaprijedilo funkcionisanje lokalne samouprave. Istakao je da je ranije, dok je bio u opoziciji, bilo lakše upućivati kritike, dok sada, u izvršnoj funkciji, uviđa složenost upravljanja i rješavanja problema s kojima se suočava društvo.

Menadžerka Opštine je naglasila da su prethodni period obilježili brojni izazovi i nagomilani problemi, koji se ne mogu brzo riješiti, ali da je ključni korak njihovo zajedničko prepoznavanje i rad na pronalaženju rješenja. Istakla je važnost društvene kohezije, te naglasila otvorenost službi Opštine Pljevlja za komunikaciju sa građanima. „Vrata menadžera opštine i službi menadžera su uvijek otvorena za sve građane ovog grada“, poručila je, naglašavajući spremnost lokalne uprave za dijalog i rješavanje problema u saradnji sa zajednicom.

Tokom diskusije, učesnici su istakli značaj unapređenja transparentnosti rada lokalne uprave i podsticanja veće uključenosti građana u procese donošenja odluka, naglašavajući da su javne rasprave ključan mehanizam participacije zajednice. Redovno organizovanje ovih rasprava moglo bi dodatno ojačati povjerenje između lokalnih institucija i građana.

Predstavnici nevladinog sektora skrenuli su pažnju na mogućnosti za unapređenje saradnje sa organima lokalne samouprave, ističući važnost osnaživanja građanskog aktivizma kroz zajedničke inicijative. Takođe, ukazano je na potrebu kontinuiranog unapređenja rada lokalne uprave kroz jačanje stručnosti i kompetentnosti kadrova, čime bi se osigurala pravičnost i efikasnost u donošenju odluka i upravljanju gradom. Istovremeno, naglašeno je da i sami građani imaju važnu ulogu u očuvanju javnog interesa, te da inkluzivno djelovanje svih aktera može značajno doprinijeti razvoju lokalne zajednice.

Predstavnik UNDP je najavio organizovanje Laboratorije za inovacije u oblasti društvene kohezije, koja će služiti kao platforma za razvoj i testiranje konkretnih rješenja za lokalne izazove koji su prepoznati tokom dijaloga. Laboratorija će biti usmjerena na mjerljive rezultate i praktične intervencije, umjesto teorijskih diskusija i neke od ideja koje budu kreirane tokom tog procesa će biti finansijski podržane tokom 2025. godine. UNDP je prepoznao važnost šireg angažovanja aktera i koordinacije lokalnih inicijativa sa nacionalnim politikama. U tom cilju, najavljeno je organizovanje nacionalnog dijaloga tokom proljeća 2025, kako bi se osigurala institucionalna podrška i usklađenost lokalnih prioriteta sa strateškim ciljevima na nacionalnom nivou.

Predstavnica UNESCO je prezentovala inicijativu za jačanje obrazovnih kapaciteta kroz sveobuhvatan program medijske pismenosti, prilagođen potrebama digitalne ere. Najavila sprovođenje specijalizovanih programa obuke, uz planiranu integraciju medijske pismenosti u formalne obrazovne kurikulume, čime bi se obezbijedio dugoročan i održiv pristup izgradnji digitalnih kompetencija među mladima. Ove inicijative predstavljaju ključne korake ka izgradnji kohezivnijeg društva, kao i jačanju inkluzivnog dijaloga između svih relevantnih aktera.

Povelja učesnika/ca o društvenoj koheziji

Ja ću učestvovati u raznim edukacijama, volontirati, učestvovati u raznim događajima u mom gradu.

Ja ću promovisati u svakoj prilici pozitivnu stranu života u Pljevljima. Jednog dana ćemo obići sa prijateljima sve ljepote Pljevalja i ubijediti ih da žive ovdje.

Ja ću završiti fakultet pokušati da se vratim u naš grad i tu se zaposlim.

Ja ću se truditi da unaprijedim sebe i svoje znanje i da to preslikam na najmlađe sugrađane kao vaspitačica.

Ja svakodnevno prenosim odbojkaško sportsko znanje koje nas uči strpljivosti i upornosti.

Ja ću da skupljam smeće u svom naselju.

Ja ću biti malo više svjesna i samosvjesna u odnosima sa drugim ljudima, trudeći se da razumijem različitost još više.

Ja ću uzeti u obzir potrebe osoba sa autizmom u svom radu i podstaknuti i druge da razmišljaju više o tome.

Ja ću organizovati radionice za mlade, kako bi bilo što više omladinskih inicijativa.

Ja ću osmisлити i sprovesti ideju kartica za onkološke pacijente.

Ja ću ispred opštine pružiti podršku djeci i mladima.

Ja ću da nastavim da se borim za prava osoba sa invaliditetom.

Ja ću da registrujem privatni muzej u Pljevljima i aktivno se bavim unapređenjem lokalne zajednice.

Nastaviću da osnažujem mlade da budu aktivni dio zajednice i cjelokupnog društva.

Ja ću da organizujem radionicu i sastanke sa ciljem pružanja psihološke podrške.

Ja ću se priključiti aktivnostima i pomoći u Domu starih.

Ja sam svoj doprinos dala tako što sam iz Kotora došla u Pljevlja i rodila tri djevojčice. Ostaću da živim u Pljevljima i širim ljubav, poštovanje i razumijevanje prema svima.

Ja ću ostati ovđe i biti dobar prijatelj, ljubazan sugrađanin i lokal patriota.

Materijale s ***Pljevaljskog dijaloga***, kao i detalje o programu ***Zajedno za opšte dobro***, pronađite na linku ispod.

Za sva dodatna pitanja, možete nas kontaktirati na
info@opstedobro.me.

#zajednozaopstedobro